

GEESTELIJKE AFWIJKINGEN EN STORINGEN IN DEZE TIJD

Ik wil even opmerken, dat het hier niet alleen gaat over de persoonlijke afwijkingen, maar ook over de problemen, die eigenlijk in de totaliteit ontstaan door mentaliteitsverandering.

Toen wij meer dan een jaar geleden verzochten - omstreeks deze tijd - juist dit onderwerp op een bijeenkomst te laten behandelen, hadden wij verwacht nog meer en voor ons wat aantrekkelijker materiaal ter illustratie in de wereldgeschiedenis te hebben dan feitelijk thans beschikbaar is. Ik kan u natuurlijk wijzen op de toch wel zeer komische situatie in Frankrijk en op de zeer eigenaardige ontwikkelingen in de Ver. Staten. Maar zelfs als voorbeelden van de massale problematiek en ook van de afwijking op mentaal terrein, die de wereld overspoelen, zijn ze onvolledig. Laat mij beginnen met een korte opsomming te geven van hetgeen heeft gevoerd tot de huidige toestand; en duidt u het mij niet euvel indien ik kosmische krachten e.d. daarbij - althans voorlopig - buiten beschouwing laat.

Omstreeks 1850 was arbeid voor de mens een van de normale verschijnselen in zijn leven. Deze arbeid is in het voor-wat-hoort-wat-systeem ingeschakeld voor het grootste gedeelte van het werkelijke leven van de meeste mensen. De kleine groepen, die niet aan de dagelijkse arbeid waren gebonden (de verbruikers), waren in een zo grote minderheid, dat spleen, de verveling en ook de decadentie, die in de hogere kringen ongetwijfeld heersten, geen direct beeld konden geven in de gehele ontwikkeling van eventuele geestelijke ontsporingen. Daarna zien wij langzaam maar zeker en mede via een verdergaande mechanisatie de strijd van de arbeider om zijn rechten. Hierbij moet ik tevens de omwenteling in vele staten aanstippen.

In deze periode heeft de mens iets om voor te leven. De arbeid is misschien reeds op de tweede plaats gekomen en het ideaal op de eerste, maar dat ideaal vult de tijd van de mens en vraagt zijn belangstelling. Hij heeft iets, waarnaar hij gezamenlijk met anderen streeft; hij kent een zekere eensgezindheid. En ongeacht de materieel misschien wat minder gunstige omstandigheden vindt hij juist daardoor over het algemeen ook een redelijke bevrediging.

Ontsporingen uit deze periode als drankzucht, bepaalde gevallen van werkeloosheid worden eigenlijk door de gemeenschap opgevangen en drukken geen werkelijk stempel op de gemeenschap. Ze kunnen ook voor het geestelijk leven van die gemeenschap ternauwernood van belang worden geacht.

Wanneer de arbeiders eenmaal een werkelijke macht beginnen te vormen, ontstaat de strijd (ik zou hier van klassenstrijd moeten spreken) tussen het orthodoxe gezag en de bezitter enerzijds, anderzijds de arbeidende en progressieve klasse waaronder een deel van de intelligentsia. Deze groepen zoeken weliswaar macht, maar gelijktijdig ook een sociale hervorming. De gemeenschap komt steeds meer in de belangstelling te staan en zelfs het klasse-ideaal evenals de arbeid treden terug achter het formuleren van de samenleving.

Dit probleem, zoals u, weet in twee wereldoorlogen overigens nog verscherpt, voert dan tot een absolute reformatie rond de jaren 1935 - 1945. In deze tijd krijgen wij n.l. een sterke ontwikkeling van een dictatoriaal staatsgezag, dat - voortkomend uit de orthodoxe regentenmentaliteit van voordien - de elementen van de mensheid en hun idealen tracht samen te bundelen. Het is niet meer een klasse-bestuur, het is geen dictatuur op zuiver persoonlijke basis, al zou men dat soms veronderstellen, het is eerder een bundeling van idealen en enthousiasme, een vervalsing van een wereldbeeld, waarin steeds grotere delen van de mensheid allerwegen gevangen raken.

In deze periode kent men ongetwijfeld grote idealen. Deze worden vaak geperverteerd, omdat ze eenvoudig niet te volvoeren zijn. Duitsland is een van de voorbeelden hiervan. Maar ook elders zien wij (b.v. in Frankrijk) hoe eigenlijk het regeringssysteem, het zoeken naar het maatschappelijk uitgedrukte ideaal, geheel verloopt. De oorlog is voor de meeste gezaghebbers in feite een prettige oplossing. Dat klinkt misschien een beetje wreed en vreemd, maar hierdoor worden én in Duitsland én in Engeland én in Frankrijk, maar zelfs in de Ver. Staten en Japan, om niet te spreken van Italië en indirect ook Spanje, een aantal

problemen opgeschort. Er is iets anders, waarop men de mens kan richten. Maar om dit tot stand te kunnen brengen gaat men verder met een werkelijkheidsvervreemding.

Propagandatechnieken nemen hand over hand toe en als wij in 1945 de wereld beschouwen, dan staan we tegenover een mensheid, die niet meer in staat is de feiten te zien. Deze mensheid kent geen feiten meer. Zij kent alleen stellingen, ideologieën en daarnaast helaas voor zichzelf een groeiende behoefte om compensatie te vinden voor al hetgeen zij haars inziens verkeerd of nodeloos heeft moeten offeren. Daar kan geen verzetsromantiek en -tragiek iets aan veranderen.

Het is b.v. voor Nederland opvallend, dat Koningin Wilhelmina in deze periode zozeer vervreemd is van haar koninklijke status, dat zij haar evenwicht kwijt is. Zij vindt dat evenwicht weer terug in een godsdienstzin, die praktisch manisch is. Dit is de aanleiding voor haar toch niet geheel vrijwillig aftreden. We kunnen zeggen, dat die koningin een heel goed mens is geweest. Maar wat zij onderging is symptomatisch voor wat in een andere zin een heel groot gedeelte van de mensheid heeft ondergaan.

Er moet een verklaring zijn voor die veranderde wereld; en die is er niet. De verklaring krijgen we dan in allerhande sociale bestrevingen. Nederland geeft daar een groot voorbeeld van, maar ook in de Ver. Staten zien wij een aantal hervormingen optreden. Men ziet het bij een naar buiten projecteren van een zekere bemoeizuchtige goedwillendheid. Het lijkt, of elke mens meent dat hij, omdat nu eenmaal de oorlog voorbij is, het recht heeft om te zeggen wat goed is voor hem en voor anderen. En daar ligt dan het eerste probleem: ik bepaal wat goed is voor anderen. Niet meer dictatoriaal, zoals in de voorgaande periode, maar eenvoudig overtuigd, dat het niet anders meer kan. Ik weet het en ik weet het alleen.

Vandaar is het een kleine stap naar de huidige periode. Rond 1960 begint zich een steeds grotere onrust meester te maken van de mensheid. Die mensheid heeft ontdekt, dat zij met haar sociale idealen en denkbeelden ook niet onbeperkt verder kan gaan. Voorbeeld: Crisisverschijnselen in de Ver. Staten worden moeizaam, maar goed verborgen voor de openbaarheid, bedwongen. Grote arbeids- en klasseproblemen spitsen zich toe in Engeland. In Nederland blijkt regeringsbeleid en de geleide economie niet meer te beantwoorden aan de eisen, die worden gesteld. In Frankrijk blijkt het gaullisme voor het eerst een zekere aantasting van gezag te ondergaan. In Spanje blijkt Franco plotseling verplicht te denken aan een herstel van het koningschap. Daarmee beginnen we aan de huidige periode, waarin de mensen dus nog meer dan tevoren overtuigd zijn dat zij weten wat goed is. En dat houdt in, dat zij steeds meer gaan afwijzen wat anderen zeggen, dat goed is. Je kunt misschien aan het einde van de ontwikkeling het geheel samenvatten in een toegespitst individueel denken, waarbij echter een observatie van feiten en feitelijkheden steeds meer achterwege blijft.

Als we dus willen spreken over de afwijkingen van deze tijd en over de geestelijke ziekten, die in deze tijd bestaan, dan moeten wij uit de vooraf gaande ontwikkeling allereerst beseffen, dat dit een langdurig proces is geweest. Er is een crisis ontstaan en volgens ons moest deze - geestelijk gezien - vallen in de jaren 1967 - 1972, omdat wij moesten aannemen, dat vóór die tijd wereldoorlogen niet zouden uitbreken en daardoor geen afwentelen van de spanningen naar buiten toe mogelijk zou zijn. Die verwachting is juist gebleken.

Mag ik u nu een beeld geven van de mens in deze moderne maatschappij. Want als we zien hoe het milieu van de mens is beïnvloed en hoe hijzelf in dat milieu staat, kunnen we beter begrijpen waarom hij steeds sterker een zeker bias, een afwijking van de geldende normen vertoont.

De mens leeft in een wereld met toenemende productie en toenemend lawaai. Dat zou allemaal niet erg zijn, indien de mens zelf dat een beetje in de hand hield. Maar de mens is niet de controlerende factor, hij is het lijdend voorwerp. Een van de bekende verschijnselen: de flat-neurose. Flat-neurose ontstaat door het feit, dat je wel je eigen vier muren kent, maar dat je althans auditief met de buuren in een vertrek pleegt te leven. De mens kan dit voortdurend indringen in zijn beslotenheid niet accepteren. Hij wordt dus steeds meer gespannen. Hij kan zijn eigen sfeer niet meer creëren, omdat van buitenaf allerhande invloeden op hem inwerken, die eenvoudig een geschapen sfeer kunnen vernietigen. Om u een beeld te geven: Een mens wil mediteren. Dan kan hij misschien een huis hebben, dat daarvoor geschikt is; het ligt rustig. Maar op datzelfde ogenblik breken 4 of 5 straaljagers achtereen door de geluidsbarrière. Ik garandeer u, dat alleen een grootmeester in meditatie dan nog in

staat is zijn geestelijke processen voort te zetten. Die mens wordt geschokt. Hij realiseert zich wel snel wat die schok is, maar men is uit de normale gang van zaken genomen. Zo worden vele geestelijke disciplines, de misschien wat gezapig lijkende ontspanning van vorige jaren steeds minder mogelijk. Daarvoor in de plaats treden de massavermaken, waaraan, hij alleen maar deel heeft met emoties. Bij die vermaken is hij zelf niet in gevaar. Is het een wonder dat voetbalsupporters steeds bloeddorstiger worden? Dat ze steeds meer bloed willen zien op het filmdoek, op de televisie of waar dan ook? Maar als je deze mentaliteit laat voortbestaan, dan komt er een ogenblik, dat deze mens zelf meent in die onaantastbaarheid bloed te kunnen vergieten. Geweld wordt voor hem dus een ontspanningsuiting.

In vele gevallen heeft de mens een opvoeding; en in deze tijd is die meestal humanistisch-socialistisch gericht. Daarbij kan hij zich vaak niet brengen tot een absoluut aanvallen van iedereen zonder reden. Aan de andere kant voelt hij een grote neiging tot destructie. In de benauwenis van zijn maatschappij, in zijn onvrijheid zoals hij deze voelt, zijn onvermogen om te komen tot een accepteren van de werkelijkheid zoekt hij meestal een sociale aanleiding voor het uitleven van zijn gewelddadigheid.

U vindt misschien, dat ik hierbij te ver ga, maar dan moet u mij eens vertellen hoe het komt dat studenten, die demonstreren voor bepaalde academische rechten, auto's gaan omgooien en in brand steken? En waarom stakende arbeiders op een gegeven ogenblik het zo ontzettend leuk vinden om iemand af te tuigen? Dan moet u mij eens vertellen waarom overal ter wereld de mens, die de kans heeft om geweld te gebruiken waar hij zich gerechtvaardigd acht, dit ook doet?

Hier is eenvoudig een totale vervreemding van de werkelijkheid. Het gevoel van onkwetsbaarheid, het zien van het lijden van anderen brengt je dus in de richting van een zeker sadisme, terwijl ik aan de andere kant ook moet constateren, dat bij de demonstranten in de moderne tijd een heleboel mensen masochistisch zijn ingesteld. Zij vinden het prettig afgeranseld te worden, omdat dit hun een gevoel geeft verheven te zijn boven anderen en bovendien ook een lichamelijke bevrediging. U vindt dat misschien vreemd, maar er zijn juist voor deze twee laatste verschijnselen, die hand over hand toenemen, ook nog andere verklaringen te vinden. U realiseert zich waarschijnlijk niet dat vele staten ook op dit moment nog bewust sadisten kweken. Toch gebeurt dit. Dat zijn de z.g. harde korpsen. Nederland had b.v. zijn Groene Baretten. Er zijn ook bepaalde speciale marinierskorpsen in de U.S.A., die ook een training krijgen, waarin zij leren zelf lijden te verdragen, maar vooral ook om het lijden van anderen aan te zien. Het wordt misschien niet meer zover doorgevoerd als de training van sommige z.g. S.S.-Totenkopff-Verbände, waar de mensen direct met het lijden van anderen zonder meer werden geconfronteerd en daaraan moesten deelhebben. Toch leert men die mensen een zeker gevoel van bevrediging te krijgen, wanneer zij in staat zijn zekere wreedheden te begaan. En dat is toch zeker het aankweken van sadisme. Aangezien een groot gedeelte van deze korpsen niet beroeps zijn, maar althans voor een deel uit z.g. dienstplichtigen zijn samengesteld (kortverbanders in Nederland), zal die mentaliteit ook doordringen op de verschillende vlakken van de maatschappij. Flinkheid en wreedheid zijn bij bepaalde jongere groepen in zeer vele landen praktisch een en hetzelfde. Dat is een geestelijke afwijking natuurlijk.

Een andere afwijking, die daar precies tegenover staat, is een onbegrijpelijke zachtzinnigheid. Katten worden uitgeroeid in een stad. Dezelfde mensen, die misschien een oorlog toejuichen, trekken in grote getale op om de arme katten voor de dood te beschermen. Zij beseffen echter niet, dat deze zwervkatten zelf geen goed leven hebben, dat er niet voldoende mensen zijn om ze een goed leven te geven en dat een toenemende kattenplaag (in Rome is het bewezen) mede aanleiding kan zijn tot het uitbreken van epidemieën. Hier heeft u weer zo iets. Niemand zal pleiten voor de arme ratten, maar men vergeet dat zwervkatten net zo gevaarlijk zijn. Een vervreemding van de werkelijkheid van een andere kant.

De mens strijdt niet meer voor zijn eigen bestaan, zo vreemd als het moge klinken. Hij is zozeer verdeeld geraakt in deze gemeenschappelijkheid, die hen gelijktijdig de kans niet meer geeft om tot zichzelf te komen, dat hij daardoor eigenlijk in een andere tijd als abnormaal zou moeten worden beschouwd. Dit geldt natuurlijk niet voor iedereen, maar wel voor heel veel mensen. Ik geef in deze ontwikkeling van het milieu verder in overweging. De mens werkt, maar hij acht het tegenwoordig een gunst, dat hij werkt. Met andere woorden: men heeft

kunstmatig een zodanige vraag naar arbeiders geschapen, dat arbeid niet meer een voorrecht is of een sociale verplichting, maar langzaam maar zeker een gunst wordt, die men anderen verleent. En zelfs de werkgevers van de oude stempel zijn niet meer in staat hun arbeiders tot een maximale productie aan te sporen. Ze moeten a.h.w. via vele gunsten, uitjes en zwarte en andere premies de arbeidskracht, die ze nodig hebben, duur kopen. De arbeider blijkt daarbij van het standpunt uit te gaan, dat hij het volste recht heeft om het bedrijf op te souperen. Dat bedrijf heeft hij immers helpen opbouwen als arbeider, daarom moet de directeur dan maar failliet gaan. Als hij dan maar ervoor zorgt, dat de arbeider er geen schade van heeft.

U zult zeggen: wat heeft dit te maken met afwijkingen, met problemen van deze tijd? De mentaliteit daarbij is echter een andere. Vroeger was de arbeider verknocht aan het bedrijf. Het was een deel van zijn leven, zoals hij verknocht was aan zijn gemeenschap. Die gemeenschap was een deel van zijn leven. Tegenwoordig is hij zelden aan de gemeenschap verknocht, hoogstens aan een voetbalclub, een aquariumvereniging of zoiets. Aan zijn arbeid is hij meestal niet verknocht. Integendeel, hij pleegt haar enigszins te haten. Hiermee staat de mens in dit milieu dus eigenlijk alleen. Hij leeft niet voor iets. Het enige, waar hij naartoe leeft, is een zekere mate van zelfbevrediging, op welk terrein dan ook. Het is logisch dat mensen, die zo leven, onevenwichtig worden, omdat de maatschappij in haar moderne vorm hun nu eenmaal de mogelijkheid niet kan geven om zichzelf volledig uit te leven. Dat uitleven is gelijktijdig levensdoel geworden. In deze strijdigheid ontstaan dus allerhande sociale en religieuze conflicten, maar ook menselijke conflicten. Misschien mag ik hier een paar cijfers citeren;

Als wij kijken naar de echtscheidingen, die plaats vinden in kleinere gemeenschappen als dorpen en we vergelijken deze met het gelijke aantal verlatingen en echtscheidingen in de grote steden, dan blijkt dat een kleine stad misschien slechts 7 % heeft tegenover een grote stad ruim 25 - 28 %. Denkt u niet dat ik overdrijf. Vergelijkend dus viermaal zoveel menselijke mislukkingen in de grote gemeenschap als in de kleine. In de kleine gemeenschap is n.l. nog iets blijven bestaan van het gemeenschapsleven. Hier vindt de mens een aanvulling van zijn persoonlijkheid, die ongetwijfeld ook op zijn gedrag in de persoonlijke omgeving, (in het gezin) invloed heeft. Men is minder losgeslagen. Het is duidelijk, dat iemand, die een echtscheiding doormaakt en dan nog een, iemand, die eigenlijk nergens het contact vindt dat hij voor zijn mens-zijn van node heeft, op een gegeven ogenblik in grote psychische moeilijkheden komt. Precies hetzelfde als bij de mens, die keer op keer naar een taak zoekt, die hem een betekenis geeft en die taak niet kan vinden, omdat de eisen, die hij stelt, eenvoudig niet te vervullen zijn in deze tijd.

Misschien vindt u, dat ik nu zou moeten komen opdraven met toenemende waanzin, zelfmoordcijfers e.d.. Ik kan me dat zo echt voorstellen, want dat zijn de afwijkingen, waarnaar men dan nog wel kijkt. Maar per slot van rekening, de grote afwijkingen vinden we tegenwoordig niet meer in de gekkenhuizen. De meeste gekken zijn mensen, die gezond genoeg zijn om alles van de moderne maatschappij af te wijzen. Dat dit met bepaalde geestelijke problemen gepaard gaat, goed. In andere gevallen vinden we in de gekkenhuizen mensen met stoffelijke ziekten, waaruit schizoïde verschijnselen e.d. voorkomen. Ook dat is begrijpelijk, want de maatschappij is ziek. De maatschappij is ziek door haar gebrek aan een doel, aan persoonlijk contact, aan persoonlijke zekerheid. Een sociale zekerheid is niet hetzelfde als een persoonlijke zekerheid. Uw bezit vandaag den dag is alleen maar waard wat de staat decreeteert dat het waard zal zijn. Elke gulden, die u nu spaart, is in 1980 - vergelijkbaar met een waarde 100 nu - ongeveer 63 waard en misschien minder. Iedereen, die kan rekenen, kan het uitrekenen. Als u voor geld een rente van 4½ % krijgt, dan kost u het sparen in feite geld. De meeste mensen denken daar niet over na, maar ze voelen het ergens, omdat n.l. de gemiddelde waardevermindering van het geld ongeveer 4 % bedraagt in de werkelijke koopkracht, vooral voor levensbehoeften, terwijl daarnaast de lasten, die op bezit en inkomen drukken zodanig groot zijn, dat daar 1½ á 2 % wordt verteerd. Je teert dus door te sparen minstens 1 % in, zelfs als je het rente op rente laat staan. Sparen is dus eigenlijk iets, wat je alleen nog maar moet doen om wat te bereiken op dit moment; maar niet meer iets, wat je doet om zeker te zijn. Spaargeld geeft geen zekerheid. Verzekeringen dan. Je kunt grote verzekeringen sluiten, maar wie weet wat ze waard zijn, wanneer ze worden uitbetaald? U heeft een huis. U heeft het gekocht. Maar morgen komt er het een of ander plan van de stad en dan moet u het huis verkopen. Wat u ervoor krijgt, is meestal minder dan wat u nodig heeft om een soortgelijk huis terug te vinden, als u het al kunt vinden.

U heeft een baantje, zeker. En u heeft misschien werkloosheidsverzekering. Maar morgen kan het anders zijn, want iedereen voelt dat er moeilijkheden zijn. En wat betreft uw leven: natuurlijk, u bent zeker, maar aan alle kanten dreigen toch weer atoombommen. Het is mogelijk, dat elk ogenblik iemand op de rode knop kan drukken en dat je leven is uitgeblust. Een toenemende onzekerheid, een instabiliteit veroorzaakt, doordat niets meer waarde heeft. De normale accumulatieve instelling van de mens wordt dus - al geeft hij zich dit zelf niet altijd toe - steeds zinlozer. Maar als je in de maatschappij niets bijeen kunt brengen, niets kunt opsparen, wat dan? Heb je niets, dan verlies je weer aan status. Er is geen uitweg. Het is het eeuwige dilemma, waarin de moderne mens geen uitweg ziet. De oudere probeert het dan maar vol te houden, want "mijn tijd zal het wel duren". De jongere beseft, dat hij niet anders meer kan dan protesteren of de ondergang dan maar over zich te laten komen. Hij weet niet meer wat hij moet doen. Hij weet niet meer wat hij moet denken. De meeste mensen hebben geen eigen mening. Sociale meningen bestaan uit datgene, wat een radiocommentator, een t.v.-presentator of een redactielid van het een of ander week- of dagblad heeft geschreven. Ze weten ontzettend veel over de verschillende plaatsen van de wereld. Vroeger was het een wonder als je wist hoe de Weesperpoort in Amsterdam eruit zag. Tegenwoordig weet iedereen hoe een stad met lichtreclames eruit ziet in Tokio b.v.. Iedereen kent Parijs. Iedereen weet hoe het eruit ziet bij de grote Piramiden etc.. Maar dat zijn uiterlijkheden. Wat de mens niet weet, is hoe het leven daar is; en hij interpreteert de hele wereld dus vanuit het standpunt van de z.g. welingelichte mens.

Het is duidelijk, dat hij ook hier wrijving gaat voelen, want er is één mens, die zegt; "Het gaat economisch best; de welvaart wordt steeds groter." Een ander steekt een waarschuwend hand op en zegt. "De wereld gaat aan vlijt ten onder op het ogenblik." Een derde zegt: "Er wordt te weinig gewerkt." Allemaal hebben ze gelijk en er zijn verschijnselen, die aantonen dat het niet precies zo is als ze het alle drie zeggen. Wie heeft er nu gelijk? Wat moet ik doen? Hoe moet ik kiezen? Politieke onrust. De politieke partijen zeggen wel iets wat ze willen gaan doen, maar als het erop aan komt, doen ze iets anders. Een partijprogramma is als een dienstregeling van een trein, die alleen rijdt, indien het toevallig onder alle omstandigheden zo gunstig uitkomt; en niemand heeft er zin in om zich daar nog aan vast te klampen. Je doet dan maar. Je blijft in godsnaam dan maar aan het oude vastkleven of je zoekt wat nieuws, maar je weet niet wat je wilt.

In Nederland is de sociale ziekte de praatziekte. Als Nederlanders met z'n tweeën zijn, dan beginnen ze een gesprek; niet z'n drieën beginnen ze een diepgaande studie; met z'n vieren beginnen ze een openbaar debat en met z'n vijven waarschijnlijk een teach-in.

In Frankrijk zien we echter precies hetzelfde. Als u gaat kijken wat er daar gebeurt - en dan moet ik dit voorbeeld maar weer nemen - dan ziet u dat er ontzettend veel wordt gepraat, maar niet realistisch. Er is zelden zoveel onzin uitgeslagen als de laatste dagen in het Odéon. Zelfs degenen, die iets hebben gelezen over het filmfestival in Cannes, zullen waarschijnlijk hebben geconstateerd, dat ook daar de meest onzinnige argumenten opgeld schijnen te doen. Men wil de werkelijkheid niet meer. Dat is één van de grote verschijnselen. Men ontloopt de werkelijkheid en iedereen doet het op zijn eigen manier. Nu zult u zeggen: We kunnen de maatschappij daaraan aanpassen. Ja, dat is inderdaad waar. We zouden de maatschappij daaraan kunnen aanpassen. Maar eenzelfde maatschappij, waarin wij uitdrukkelijk kunnen constateren, dat sexuele promiscuïteit hand over hand toeneemt, vooral bij de jonge generatie, is nog steeds bezig om met een vermanende vinger de uitermate zondige prostitutie uit te bannen. Waar moet je dan naar toe? Wat is dat nu? Je mag het wel doen zonder geld en niet met geld? Dat spreekt voor velen niet meer. Je kunt er geen dubbele moraal op na houden. Je kunt niet zeggen, dat de werkgever bepaalde verplichtingen heeft, maar geen rechten, en de werknemer wel rechten en geen plichten, of omgekeerd. Toch probeert men dat. U zult begrijpen, dat een dergelijke instabiliteit de mens doet schrikken van de feiten; want als hij die feiten gaat constateren, moet hij zijn eigen onvolkomenheid, zijn onzekerheid en een groot gedeelte van de zinloosheid van zijn bestaan erkennen. (Ik hoop, dat ik u tot zover niet teleurstel, want u had misschien andere aberraties verwacht.)

Misschien dat er mensen zijn die zeggen; "Ja, maar we zijn in deze tijd dan toch wel heel erg verdraagzaam." Natuurlijk, men is dat. Men geeft toe, dat de homofilie bestaat. Overigens iets, dat een zeer oud gebruik is, zoals de viooltjes op de Agora in Athene zouden kunnen bewijzen. Aan de andere kant wordt gelijktijdig nog steeds gepredikt: dit is ongezond. Resultierend in het

gezellige: Jongens, laten we iets goeds doen voor de maatschappij en gelijktijdig ons uitleven door lekker een flikker op zijn bek te slaan.

Men geeft toe, dat er overal afwijkingen zijn en men is buitengewoon welwillend daartegen. Maar aan de andere kant gaat men gelijktijdig de minachting aanmoedigen. De neger heeft gelijke rechten met de blanke, maar een neger is zo anders dan een blanke, dat hij die rechten toch niet kan gebruiken. Wat moet u zeggen van een dergelijke stelling? Toch is het zo. Je kunt het oude niet terugvinden, maar je kunt het nieuwe ook niet accepteren, zoals het werkelijk is. Dan moet je dus uit de realiteit vluchten; en een vlucht uit de realiteit brengt weer de typerende verschijnselen met zich, waarvan ik er nu enkele opsom.

Ofschoon het niet algemeen bekend is, neemt het aantal zelfmoorden per duizend inwoners jaarlijks in bijna alle landen ter wereld steeds toe. Hoe komt dat? Steeds meer mensen zien niets meer in het leven. Steeds meer mensen geloven nu dat alles wat hun verteld of ooit beloofd is, een leugen is, inclusief een voortbestaan. Waarom zouden ze dan geen einde aan hun leven maken?

Een ander voorbeeld: Misdaad, de kleinere misdaad vooral, neemt steeds toe. De gemiddelde toename van winkeldiefstallen b.v. is vergeleken met de bevolkingsaanwas (en dan moeten dus maar aannemen dat baby's ook al winkeldiefstallen kunnen plegen) ongeveer het zesvoudige van die aanwas; en dan gaat het hier alleen om de betrachte gevallen. Gaan we uit van de gegevens "schadecijfers" van de grote maatschappijen in de verschillende landen, dan moeten we aannemen dat de stijging van de schade hierdoor in de meeste landen de laatste paar jaren meer dan 20 % bedraagt. Eigendom is geen eigendom meer. Logisch. Als ik in een gemeenschap leef, waarin mijn eigendom voor een groot gedeelte in zijn waarde en zelfs in de wijze, waarop ik het zelf mag gebruiken, wordt bepaald door anderen, kan ik geen respect hebben voor eigendom. Waarom zou ik dan niet iets nemen, als er toch genoeg is? De meeste mensen durven het niet vanwege de consequenties. Maar als je morgen stelt, dat winkeldiefstallen niet strafbaar zijn, dan is er overmorgen geen winkelier meer in bedrijf. Vreemd misschien, maar is dat eigenlijk niet het teken van een totale ziekelijkheid van de huidige maatschappij? Nu kun je twee dingen doen. Je kunt die maatschappij aanpassen aan de mensen. Het is alleen de vraag, of er dan nog een maatschappij overblijft. Wat dat betreft zal Frankrijk ongetwijfeld in de komende maanden nog aardige voorbeelden leveren van vreemde situaties, die er dan kunnen ontstaan.

Wij hadden gehoopt ook van andere landen al aardige voorbeelden te kunnen geven. Dat is niet gelukt. Ik zal dus moeten teruggrijpen naar situaties, zoals b.v. in Indonesië, waar een student, die vreesde niet te slagen, eenvoudig met een pistool naar zijn professor ging en zei: "Ik ben geslaagd, nietwaar, anders bent u dood." Waarmee dus de waarde van een diploma en van een studie teniet wordt gedaan, om nu maar eens iets te noemen.

Je kunt die maatschappij niet aanpassen, dat gaat eenvoudig niet. Aan de andere kant kunnen de mensen zich niet aan de feiten van de maatschappij aanpassen. Om daarvoor een zekere uitlaat te verschaffen zal men daarom bepaalde, in wezen ziekelijke verschijnselen steeds meer gaan aanmoedigen. Sexualiteit is één daarvan. Een ander is direct of indirect geweld. Weer een ander ervan is een beperking van gebondenheid in een bepaalde periode. Ik denk hierbij b.v. aan de vakantieperiode, die moreel en financieel wel zeer eigenaardige verschijnselen te zien geeft en die toch ook weer wijzen op een vreemde aberratie van het persoonlijk besef.

Dan het laatste punt: Kerken. In Italië, het meest katholieke land, waar de katholieke kerk een absolute macht heeft en haar nog probeert te handhaven en uit te oefenen, waar de politici nog voortdurend de uitspraken van het Vaticaan gebruiken als uitgangspunt voor een verkiezingspropaganda, zien wij dat het aantal communisten onder de katholieken voortdurend toeneemt; dat de praktijk van het Italiaanse leven zeer sterk afwijkt van de openbare wetten en de officieel aanvaarde moraal. Op dezelfde avond, dat er in Florence de vertoning van een stuk werd verboden, omdat daarin enkele aanstotelijke termen zouden voorkomen, worden in verscheidene villa's, met medeweten van de autoriteiten (maar wel z.g. besloten) vertoningen gegeven en hadden er uitspattingen plaats, waarvoor zelfs de vroegere Romeinen waarschijnlijk zouden hebben gebloed.

Wat is hier dan eigenlijk aan de hand? De gewone mens voelt dit. Zolang hij een eigen gemeenschap heeft, waarin hij een norm kan vinden, kan hij geluk vinden. Maar als hij in een

wereld zit, die zich voortdurend aan hem opdringt, als de lucht die hij moet inademen niet meer wordt bepaald door het feit dat hij op aarde leeft, maar te danken is aan de al dan niet welwillende aandacht voor vliegstoffen, vlieggassen e.d. van de een of andere petrochemische industrie of zeepziederij, dan wordt het een beetje bitter. Als diezelfde mens geen normaal water meer kan drinken, omdat het zwaar gechloreerd is en van chemicaliën verzadigd, daar het anders schadelijk is, dan kan hij ergens niet meer leven met de natuur. Hij staat los van de natuur, los van de gemeenschap. De wanhopige poging om deze geïsoleerdheid te doorbreken en gelijktijdig eigen denkbeelden te doen zegevieren brengt de chaotische en praktisch anarchistische ontwikkeling van deze dagen.

Opvallend hierbij is, dat de ontevreden en elkaar vinden, zodra er een organisatie is, waartegen zij zich kunnen richten. Om een voorbeeld te geven: de ontevredenheid met het gaullistisch gouvernement heeft een academische vraag niet alleen tot een studentenprobleem en eventueel een studentenrel doen uitgroeien, maar tot een algeheel landelijk verzet met stakingsacties, politieke acties en waarschijnlijk - indien het zo doorgaat - binnenkort de nodige moord en doodslag onderhands. Waarom? Omdat er een aanleiding nodig is.

Denkt u aan wat er indertijd in Amsterdam is gebeurd met de vakantiebonnenrel. Een op zichzelf gerechtvaardigd betoginkje van een aantal arbeiders ontaardde in een demonstratiemars, waaraan zeer velen deel namen, die eigenlijk geen arbeider meer waren. Dit ontaardde wederom in een politiestrijd en ten slotte was een ieder, die a-sociaal voelde t.a.v. de bestaande gemeenschap, betrokken in een fantastische rel, die naar men zegt althans vele filmers aardig geld heeft opgeleverd. Vraag u even af, hoe dat komt.

Als iemand het er ergens mee eens is, vindt hij moeilijk medestanders; dan kan hij geen mensen vinden, die medeverantwoordelijkheid willen dragen of een taak willen aanvaarden. Een ieder heeft zijn eigen ideeën en wil die alleen doorzetten. Maar zodra het gaat om tegen iets te keer te gaan, dan vinden de mensen elkaar zonder dat ze elkaar kennen; en als ze eerst hetgeen ze bestrijden hebben afgebroken,, gaan ze met elkaar verder. Is dit een afwijking of niet?

Menselijk gezien, zeer zeker. Geestelijk gezien is het een ontwikkeling met onnoemelijk veel bewustzijnsmogelijkheden, maar door de werkelijkheidsvervreemding zeer zeker een afwijking qua gedrag zowel als qua mentale ontwikkeling en bewustwording. Alleen indien we uitgaan van de noodzaak tot revolutie op deze wereld, kunnen wij zeggen dat deze ontwikkeling ergens in het schema past.

Ik ben niet voor niets begonnen met het opsommen van een aantal perioden, waarin zekere ontwikkelingen plaatsvonden. De wereld van vandaag moet ergens anders heen, maar ze weet niet waarheen. De wereld van vandaag moet haar grenzen eens langzaam laten vallen en in plaats daarvoor komen tot een zekere vrije uitwisseling; maar men durft niet. Deze wereld moet terug naar een minimum van overheidsbemoeiing enerzijds, maar anderzijds gelijktijdig ook een primair stellen van de mens, ook t.a.v. industrie, vervoer e.d.. De mens moet niet meer in de eerste plaats een woning hebben, omdat hij nu eenmaal moet wonen. De mens moet een omgeving hebben, waarin hij zichzelf kan zijn, en dat is heel iets anders.

Dit alles bij elkaar, vrienden, is de aanleiding tot de vele ontsporingen, afwijkingen en ook problemen, die uw eigen tijd kent. Ik heb daarmee eigenlijk mijn inleiding praktisch reeds afgesloten. Hetgeen hier volgt zoudt u enigszins als een soort oratio pro domo kunnen beschouwen.

Samenwerking tussen mensen is noodzakelijk. Die samenwerking is niet alleen materieel noodzakelijk, maar vooral ook geestelijk. Daar, waar u om welke reden dan ook een afstand schept tussen uzelf en de ander, zult u ook proberen om de werkelijkheid van die ander niet meer te zien, opdat dat geen verantwoordelijkheid betekent.

Onverdraagzaamheid is het wapen van de mens, die met zichzelf geen raad meer weet. In feite is onverdraagzaamheid op dit moment een van de grote ziekten, die over de wereld speelt.

De ene pastoor kan niet hebben dat de ander anders preekt dan hij. Daardoor klacht in Rome. Een dominee heeft de moed om op zijn eigen wijze een pastoraat uit te oefenen. Prompt wordt hij ontzet uit die functie, waarin hij die mogelijkheid heeft gevonden. (Dit zijn Nederlandse

voorbeelden. U kunt ze in de krant vinden.) Een politieke leider is het niet eens met een andere politieke leider. Prompt volgen verdachtmakingen en bij de eerstvolgende verkiezing waarschijnlijk een splitsing. Men spreekt op het ogenblik in Nederland over splinterpartijen, maar laten ze uitkijken, voor het 10 jaar verder is hebben ze hier zaagselpartijen! Alleen omdat ze elkaar niet verdragen; omdat ze weigeren te zoeken naar hetgeen werkelijk gezamenlijk kan worden gedaan.

Een flatneurose komt niet voor in die gebouwen waar de mensen voldoende met elkaar bevriend zijn om rekening te houden met elkaars sfeer, met elkanders behoefte. Veel verkeersopstoppingen op de grote wegen komen op nauwere trajecten niet voor, waar de automobilisten regelmatig komen, elkaar a.h.w. kennen en een samenwerking bij een in feite ongunstiger situatie een juistere verkeersstroom tot stand brengt. Het kan wel. Maar het kan kennelijk alleen waar zich een zeker groepje vormt of waar tijdelijk het eigenbelang zo onvermijdelijk kenbaar is geworden, dat er geen andere uitweg is. Verdraagzaamheid, mijne vrienden, is een van de dingen, die veel van de problemen en noden van deze tijd kan oplossen.

Ik vind het helemaal niet nodig om nadrukkelijk te spreken over de problemen van de homofilie en de prostitutie. Ik zou gewoon zeggen: Ach, laat de mensen leven zoals ze zelf willen. Zolang ze dit maar niet aan een ander opdringen. Laten we kijken in hoeverre ze geen goede dingen tot stand brengen en laten we daar wat mee doen. Dan blijkt er vaak heel wat meer goeds te steken in zo'n samenwerking of in een prostitutie, die dan misschien zedelijk niet onberispelijk is, maar die de moed heeft om voor een overtuiging uit te komen en eerlijk te zijn, dan in de chique dame, die haar zonden hoofdzakelijk alleen dromend in haar salet begaat.

Er zit misschien heel wat meer scheppend vermogen in de een of andere homofiel dan in die fijne, gezonde jongens, die van niets anders weten dan een ander aflossen en zo weinig mogelijk werken voor zoveel mogelijk geld. Als we dat gaan beseffen en ook begrijpen dat het niet belangrijk is, of iemand nu een neger, een jood of wat anders is, maar dat het alleen belangrijk is wat wij met die mens samen kunnen doen, dan kan de eenzaamheid en daarmee ook de zinloosheid worden doorbroken. De zinloosheid van het bestaan komt juist voort uit dit zich afscheiden in groepen, die tégen iets zijn in plaats van vóór iets. Op het ogenblik bestrijdt de Nederlandse regering de mogelijke regressie. Zij zegt, dat ze iets doet voor de welvaart. In feite zou ze haar bemoeiingen zozeer moeten beperken, dat een welvaart voor degenen, die nog een mogelijkheid hebben, mogelijk zou worden, in plaats van die de nek om te draaien omdat er anders geen welvaart kan worden bevorderd langs de geleide weg. Maar is dat geestelijk niet precies hetzelfde? Als een mens vrij durft denken, durft zoeken, dan is er onmiddellijk iemand, die zegt; "Zou hij nou zijn mond niet eens houden." Of; "Dit is te waanzinnig om over te spreken." Of; "Die mens, nou ja, laat hem maar praten. We zullen hem wel belachelijk maken." Kijk, daar heb je die vreemde mentaliteit, de werkelijke afwijking.

Wij zijn hier spiritisten onder elkaar. Als er iemand hier komt en zegt: "Het is de duivel." dan halen we allemaal medelijdend de schouders op of we grinniken eens en zeggen; "Nou ja, die man weet niet beter." En dan denken we; we zijn erg verdraagzaam. Maar waarom is dit voor die man de duivel? Dat moet je begrijpen. Waarom is die ander zo? Dan pas is het verdraagzaam. Het is niet verdraagzaam om te zeggen; "Nou ja, die idioot is ook een mens, laat hem zijn gang maar gaan," en dan later te zeggen: "Nou, hij dringt zich wel een beetje op." Probeer te begrijpen, waarom die mens zo reageert. U zult waarschijnlijk ontdekken, dat hij een beetje anders is dan u, maar dat u met die man samen heel veel tot stand kunt brengen. Als het een kleurling is en hij loopt een beetje te dansen, dan betekent dat nog niet dat hij geen hersens in zijn hoofd heeft. En als hij misschien een beetje luidruchtig is, dan zoudt u misschien ook eens kunnen nagaan, of u aan die vreugde soms deel zoudt kunnen hebben, of een beetje meer spontaniteit ook u niet goed zou kunnen doen. Indien u het zo kunt benaderen, zou er iets te bereiken zijn. De grote kwaal op het ogenblik is, dat iedereen bezig is de wereld te verbeteren, maar dat niemand zich de moeite geeft de wereld en de werkelijke feiten te begrijpen. Daarom is mijn betoog mede ergens een betoog voor de verdraagzaamheid. Ik zou zeggen, met deze inleiding kunt u alle kanten uit. Als u misschien uzelf enkele van de door mij genoemde symptomen hebt herkend maakt u zich niet al te bezorgd. Het is een ziekte, die zo algemeen heerst, dat ze niemand zal opvallen. Maar als u weet, dat u erdoor bent aangetast, kunt u misschien iets doen om uzelf een klein beetje te genezen.

DISCUSSIE

- ❖ *U hebt in uw rede de toestand in Frankrijk als voorbeeld gesteld, waartoe de geestelijke verwarring kan voeren. Meent u niet, dat een minder paternaal bewind veel van de spanning had kunnen voorkomen?*

Ik geloof, dat geen enkel bewind in deze tijd in staat is om dergelijke spanningen te voorkomen. Anderzijds geloof ik, dat - gezien de heersende mentaliteit en afwijking van de norm - geen enkel gouvernement zich aan een zekere vorm van paternalisme kan onttrekken. We zitten hier dus met twee punten tegelijk. Dat Frankrijk als illustratief materiaal buitengewoon geschikt is, is natuurlijk mede te danken aan de Franse mentaliteit. In Frankrijk gaat men nu eenmaal altijd graag op de barricaden, terwijl men in Nederland bij eenvoudige spreekkoren blijft. Maar ik geloof toch wel, dat wij op een andere wijze in Nederland (ik weet niet, of u dat bewind ook erg paternaal vindt) precies dezelfde onlustverschijnselen zien, die in Frankrijk wat meer flamboyant tot uiting zijn gekomen. Kijken wij naar b.v. Amerika waar de opvattingen nog veel liberaler zijn dan in Nederland, dan zien we daar ook soortgelijke spanningen, ook al komen die misschien zelden tot uiting, tenzij er direct politieke consequenties aan verbonden zijn. Realiseert u zich wel dat in de laatste 3 jaar in de Ver. Staten op 6 verschillende Collegecampuses moordpartijen zijn geweest van jongelui, die er eenvoudig maar met een geweer of iets dergelijks op los schoten. Realiseert u zich wel, dat er alléén in Californië 4 grote z.g. universiteiten zijn waar de boel kort en klein is geslagen door de lieve studenten. Daar is het precies hetzelfde. Alleen is men daar liberaler en moeten ze zelf de schade dan maar vergoeden of wegblijven. Daardoor komt het kennelijk wat minder in de publiciteit, zij het dat het plaatselijk natuurlijk wel opzien baart. Ik hoop hiermee duidelijk te hebben gemaakt, dat niet alleen het paternalisme van de generaal De Gaulle aanleiding is tot deze excessen, maar dat die excessen a.h.w. in de lucht hangen. Het is, duidelijk, dat de paternalistische opvatting van het Franse gouvernement bijdraagt tot de scherpte, waarmee de verschijnselen tot uiting komen.

- ❖ *Zoals u ons vertelt is het een tamelijk hopeloze toestand op de wereld. Is het mogelijk voor ons mensen hier iets tegenover te stellen ten goede? Ik veronderstel, dat ook uit de geest invloeden aan het werk zijn.*

Dat moogt u inderdaad veronderstellen. Als ik naga wat mijn collega en ook ikzelf de laatste tijd aan inspanningen ten koste hebben gelegd aan een betere ontwikkeling en een beter begrip op aarde, dan is dat heel wat. Maar u moet één ding goed onthouden: de geest kan de mens zijn vrije wil niet ontnemen om hen te dwingen zich in een bepaalde richting te ontwikkelen. Bovendien moet u zich wel realiseren, dat op dit moment - uitgaande van deze maatschappelijke vormen en de menselijke opvattingen - de mensheid (en ook vaak de enkele mens) a.h.w. ziek is, mentaal in nood zit, maar dat die verschijnselen gelijktijdig een verandering en daarmee een juistere ontwikkeling mogelijk maken. We kunnen nu wel zeggen, het is erg jammer, dat er overal oproeren komen, maar aan de andere kant is het toch beter dat men onderling de zaak uitvecht met een gummiknuppel en een traangasgranaat dan dat men het internationaal doet per H-bom. Er zijn dus ook wel veel goede kanten aan. Ik zou daarop eventueel nog terug kunnen komen, als de vragen beantwoord zijn en de tijd het toelaat.

- ❖ *Welke facetten in het besprokene acht u als contratherapie tegen onderdrukking en dubbele moraal uit een voorgaand tijdperk van waarde?*

Sommige reactievormen zijn ergens verklaarbaar en houden dus een trend naar iets positiefs in zich, zoals de andere verhouding tussen de sexen, om eens iets te noemen. Ik weet niet, of ik deze andere verhouding tussen de sexen nu als iets positiefs moet aanmerken, omdat wij n.l. een enorme overdrijving zien van het belang van de dierlijke seksualiteit en een betrekkelijk geringe nadruk op de in het leven toch veel belangrijker geestelijke polariteit man - vrouw, wat m.i. toch wel van veel groter belang is. Maar we kunnen het misschien zo zeggen. Het oude, dat probeert om zijn oude stelling en zijn oude moraal - met of zonder dubbele bodem - te continueren, wordt door het in feite niet gerichte verzet gedwongen zichzelf te heroriënteren. Een reformatie in de bestaande maatschappelijke verhoudingen zal positief moeten zijn, omdat alleen door een positieve verandering van het bestaande de bestaande invloeden, machten, geloofsvormen en instellingen kunnen voortgaan zich te continueren. Ik zie dus in het verzet van deze dagen op zichzelf niet zo zeer positieve waarden, dan wel in het

feit dat zij de meer orthodoxe mens en daarmee in wezen de maat schappelijke macht confronteert niet de noodzaak niet alleen tot aanpassing maar tot hervorming. Daar ligt voor mij het meest positieve element.

❖ *Ik zou over die verhouding der sexen nog niet eens willen zeggen dat het tegenwoordig in een piek zit. Ik dacht dat het na de eerste wereldoorlog eigenlijk nog veel erger was.*

U moet mij niet kwalijk nemen, als ik hier duidelijk tracht te stellen, dat de huidige opvatting omtrent seksualiteit en de vrijheid, waarmee deze wordt beleefd en geëtaled sterk verschilt van die na de eerste wereldoorlog, toen zij in feite voor een groot gedeelte het protest van de vrouw was, die eerst door de oorlogsomstandigheden voor zichzelf tot een zekere emancipatie, een zekere zelfstandigheid kon komen. Met andere woorden: na de eerste wereldoorlog was het eigenlijk een soort speelkwartiertje van door de oorlog vermoeide mannen en van de vele eindelijk van de maatschappelijke banden bevrijde vrouwen. Tegenwoordig is het iets anders. Nu is de seksualiteit iets, wat verheerlijkt wordt bij gebrek aan beter. Terwijl in het gebruik van die seksualiteit de mens in feite probeert zijn eenzaamheid te verdrijven. Men probeert een contact tot stand te brengen. Ik geloof, dat dat op een andere manier beter kan geschieden. Bovendien acht ik de algehele sexuele promiscuïteit, zoals zij op het ogenblik door sommigen zonder voorbehoud wordt voorgestaan in de huidige maatschappij iets onmogelijks. Ze leidt n.l. tot consequenties en resultaten, die alleen kunnen worden opgevangen door een absoluut staatsgezag, en daar mee ook het wegvallen van de familie, de ouderband en de milieuvorming, die de mens in de eerste jaren van zijn leven toch m.i. zeer nodig heeft; psychologisch gezien dan. Het spijt me, dat ik het woord sex heb genoemd. Ik had moeten zeggen: de mannelijke zijde en de vrouwelijke zijde. Ik wil het helemaal niet over seksualiteit hebben. Ik wil het hebben over de eerlijkheid in het geheel. Eerlijkheid, mijn waarde vriend, is over het algemeen minder eerlijkheid dan eerder een uitdaging. Want degenen, die t.a.v. hun leven z.g. eerlijk zijn, zijn gewoonlijk alleen eerlijk, omdat ze daarmee hun gevoel van onvermogen of tekort schieten tegenover anderen kunnen overbruggen. U moet me niet kwalijk nemen, dat ik dat toch als een zekere ziekelijkheid blijf beschouwen. De eerlijkheid tussen de sexen en hoe u het verder wilt noemen, is eigenlijk voor mij een uitdaging aan de maatschappij, maar gelijktijdig een vervangingsmiddel voor de persoonlijke eerlijkheid; en dat vind ik niet juist. Men onttrekt zich aan zijn persoonlijke verbintenissen in de gemeenschap, doordat men zich beroept op het feit, dat men eerlijk is omtrent hetgeen men doet. Maar als ik eerlijk zeg, dat ik steel en beweer, dat men mij dus moet eren dat ik gestolen heb en niet mag straffen, dan is dat ook kolder, dat zult u met mij eens zijn.

❖ *Ik heb daaraan niet gedacht.*

Neen. Maar daar liggen de consequenties.

❖ *Moet, volgens u, verdraagzaamheid een limiet hebben?*

Menselijk gezien is een ongelimiteerde verdraagzaamheid bijna onmogelijk en daarom zou ik zeggen: Het limiet van de verdraagzaamheid is het werkelijk duldings- en uithoudingsvermogen van de mens. Als u dit wilt uitdrukken in internationale of nationale termen zou ik zeggen; De verdraagzaamheid moet tenminste zover gaan, dat men a. een ieder dezelfde rechten toekent als men voor zichzelf opeist; b. een ieder de vrijheid geeft om zichzelf te zijn en zich uit te leven zo lang hij daarmee de vrijheid van anderen niet beperkt of in gevaar brengt.

❖ *Worden wij op aarde ook beïnvloed door entiteiten van andere planeten?*

Beïnvloed is wel heel sterk uitgedrukt. Laten we het anders zeggen. Er bestaan enkele telepathische contacten tussen wezens, die in de materie leven (niet op aarde) en mensen op aarde. Dergelijke contacten zijn over het algemeen onbetrouwbaar, omdat a. de telepathische impuls wordt vertaald in menselijke termen, die door de vertaler en niet door de zender worden bepaald; b. omdat associaties op aarde opgedaan vaak aan de uitgezonden begrippen een totaal andere betekenis geven dan werd bedoeld. Ik erken het feit, dat deze contacten bestaan. Ik voeg er meteen aan toe, dat deze contacten - vooral waar ze z.g. feitelijk heten te zijn - absoluut onbetrouwbaar zijn, terwijl zij in andere gevallen aanleiding zijn tot een mystiek, die menselijk is en niet direct de bedoeling of de waarde van de zender uitdrukt.

❖ *Waar zijn die bronnen in de materie, maar niet op aarde?*

Om u een paar ervan te noemen: nederzetting Venus: nederzetting Mars: binnenkort wordt nederzetting Maan opgeheven. Dan zijn er nog enkele manen (Deimos o.m.) vanwaar die uitzendingen kunnen plaats vinden en soms ook plaats vinden. Ik wil hier opmerken, dat

dergelijke contacten niet bestaan buiten het zonnestelsel maar alleen binnen het zonnestelsel, omdat degene, die wil uitzenden naar de mensheid, tenminste enig begrip moet hebben van haar mentale afstemming en zonder dit dus geen begrijpelijk of althans voor de mens aanvaardbaar contact tot stand kan brengen.

❖ *Zijn die anderen meer bewust dan wij op aarde?*

Meer bewust in sommige opzichten; in andere misschien minder bewust. In verschillende ontwikkelingen zien wij vaak dat men enerzijds meer bereikt, terwijl men anderzijds gelijktijdig verre de mindere is. Wij kunnen van degenen, die dit zenden beoefenen, zeggen dat zij in wezen een wat decadente groep vormen, welke over het hoogtepunt van een zeer lange technische ontwikkeling heen is en zich nu beweegt op het terrein van filosofie, mystiek, welke echter een veel grotere kennis als ondergrond heeft dan bij de mensen. Aan de andere kant echter zou men kunnen zeggen: Ze hebben veel dingen, die de mensen nog niet hebben. De vraag is nu maar, of ze daarbij ook de viriele levenskracht hebben, die de mens in zijn streven meebrengt? Ik geloof, dat dat juist hier mankeert. Dan is het maar de vraag: Wie wilt u meer of beter noemen?

❖ *Het is begrijpelijk, dat het u gaat om persoonlijke contacten. Maar misschien dat er een algemene beïnvloeding vanuit andere, buiten de aarde liggende sferen mogelijk en actueel is.*

Vanuit de sferen is beïnvloeding mogelijk en actueel, indien u rekening houdt met een reeds gegeven antwoord; n.l. dat wel kan worden geïnspireerd, dat men kan worden geholpen, dat bepaalde ontwikkelingen tijdelijk kunnen worden geremd, maar dat geen enkele sfeer de macht heeft de vrije wil van de mens uit te schakelen.

❖ *Alles wat u hier zo genoemd hebt, die afwijkingen e.d., zijn dat allemaal symptomen, die het geboren worden van een nieuwe tijd meebrengen?*

Ja, u kunt ze wel beschouwen, genomen over het geheel van de mensheid, als de geboorteweën van een nieuwe tijd. Zoals u weet zijn geboorteweën, als je niet weet waar ze vandaan komen, iets wat je radeloos kan maken. Zo is het op het ogenblik met de mensheid. Ze weet n.l. niet waar ze naartoe gaat en ze is nu nog niet in staat om de volledige persoonlijke verantwoordelijkheid en vrijheid te aanvaarden, die zij in een bijna embryonaal sociaal stelsel op het ogenblik als vrijheid dan wel niet bezit (al wenst ze haar), maar ook de aansprakelijkheid van zich kan afschuiven. De angst voor aansprakelijkheid is een van de typerende verschijnselen van deze tijd. Het is misschien wel aardig om op te merken: u kunt n.l. de graad, waarin een bepaalde groep of een bepaald volk persoonlijke verantwoordelijkheid wil en kan dragen, afmeten aan het aantal beampten, ambtenaren, instanties of instellingen, welke ten gemenen nutte worden gesticht. Dat zijn n.l. allemaal afschuifmogelijkheden, waardoor men de verantwoordelijkheid zelf niet behoeft te aanvaarden.

❖ *Is dat alleen maar in het ambtelijke zelf of is dat algemeen?*

Dat is ambtelijk en niet-ambtelijk, omdat wij ook in kerken zien, dat - naarmate zij minder bereid zijn de verantwoordelijkheid te dragen voor wat uit hun eigen leer voortvloeit - zij meer groepen bijeenroepen en specialistische groepen en stichtingen oprichten om zich met die zaken bezig te houden. Daardoor kun je de zaak onbeslist houden. De kerk van Rome is misschien wel een van de eersten, die dit centraliserend systeem van instanties heeft ingevoerd; en alleen daardoor heeft zij m.i. dan ook de periode van de Orsini's en de Borgia's kunnen overleven. Maar het is zeker niet alleen staatkundig, het is ook sociaal. Als ik een gemeenschap heb, die niet bereid is om zelf voor de burens een verantwoordelijkheid te dragen, dan zien we dat die gemeenschap een sociale werkster aanstelt, dan hoeft ze het tenminste zelf niet meer te doen. Als de sociale werkster meent, dat er beslissingen moeten worden genomen, die voor haar toch eigenlijk te zwaar zijn, dan zal ze vragen dat er een instantie, een regentenkamer of zoiets kent, die haar dan weer bevelen kan geven en gelijk tijdig haar verantwoordelijkheid dragen. Die regentenkamer zal zich dan waarschijnlijk weer aansluiten bij de staat of bij de godsdienst; en deze beide hebben dan altijd de laatste uitvlucht: in een godsdienst is het altijd Gods wil, en bij de staat is het altijd het gemeenschappelijk belang, waarop je alles kunt afschuiven, waarvoor je persoonlijk de verantwoordelijkheid niet meer aankunt.

❖ *Maar dat zit toch ook wel in de gecompliceerdheid van de huidige maatschappij. Waar men vroeger veel gemakkelijker zelf de verantwoordelijkheid kon dragen.*

Mag ik u een vraag stellen? U zegt het aardig, maar is de complexiteit van de huidige sociale opzet nu te danken aan het voortdurend toenemend aantal instanties of is het toenemend aantal instanties nu te danken aan de toenemende complexiteit? Ik geloof n.l. dat indien u de ontwikkelingen wilt nagaan - en dan kunt u dat mijnentwege doen vanaf 1924 - '25 - dan zult u ontdekken, dat eerst de sociale problemen primaire instanties tot stand brengen en wel tot ongeveer 1929. Daarna echter - en dat is nu het typerende - blijken deze instanties zichzelf te gaan vermenigvuldigen, ofschoon de feitelijke behoefte aan regeling gelijk blijft, waarna er een intense regeling en beheersing gaat optreden. Die valt dan weg, maar wordt als systeem in Engeland gecontinueerd tijdens de z.g. bezettingsperiode, terwijl gelijktijdig de bezetter hetzelfde systeem van instanties gebruikt en uitbreidt. En nu het mooie: Als u gaat kijken naar het einde van het militair gezag en de eerste werkelijke ontwikkelingen in 1946 - 1947, dan zult u ontdekken dat een groot aantal regelingen en instanties (ofschoon niet de ambtenaren daarin) welke door de bezetter zijn ingesteld, worden gehandhaafd, evenals de wetten door de bezetter gegeven, terwijl ze vaak nog worden aangevuld met hun taken duplicerende of moeilijker makende instanties, zo als die waren ontworpen en ontwikkeld in het regeringssysteem te Londen. Dan zult u zien dat er nog een derde groep instanties met ongeveer dezelfde doelstellingen en bevoegdheden daar tussen door laveert: n.l. de instanties, zo als door militair gezag - vaak improviserend - eerst in Zuid-Nederland, later in geheel Nederland tot stand zijn gebracht. Dat impliceert, dat een groot aantal van de ambtelijke bemoeiingen in feite een afschuifstelsel inhoudt, waarbij de beslissing zou kunnen liggen bij de lagere ambtenaar, maar in feite 5 of 6 schijven moeten worden gepasseerd, voordat de eindbeslissing wordt genomen. Dit ligt niet aam de complexiteit van de maatschappij. Dit ligt doodgewoon aan de complexiteit van een ambtelijk systeem, dat - eenmaal bestaand - zichzelf uit de aard der zaak tracht te continueren (dat kan niemand hen kwalijk nemen), maar dat tegelijkertijd een groter complexiteit in de maatschappij creëert om zijn eigen bestaan te rechtvaardigen.

❖ *Parkinson?*

Dit is niet alleen Parkinson. Parkinson is eenvoudiger. Dit is een feitelijk bestaand systeem. Maar ja, de Senaat in Rome is er ook aan ten onder gegaan; dus geen wonder dat in Nederland en in andere landen die dingen ook kunnen voorkomen. De ontwikkeling van het federale bestuur in de U.S.A. is een heel aardig voorbeeld hiervoor. Dit dupliceert n.l. niet alleen alle lichamen, die reeds in de staten afzonderlijk bestaan (ook voor die staten), maar het blijkt bovendien een aantal verbindingseenheden tot stand te hebben gebracht tussen federaal gouvernement en deze verschillende staten, die weer een zelfstandig leven zijn gaan leiden. De ambtenarij is daar nog groter dan in Nederland, al zou u het niet geloven. Alleen bemoeit ze zich minder direct met de beslissingen van de burger zelf. Indirect beheerst ze echter veel meer.

❖ *Dat is in de publieke opinievorming eigenlijk ook enigszins het geval. Een soort morele en religieuze dictatuur.*

Neen, u moet het veel eenvoudiger zien. Ik heb een instantie. Deze heeft een feitelijke taak. Zij moet die taak verkopen. Daarom begint zij riet een afdeling voor public relations. (Gewoon relatie met het publiek is te eenvoudig en te Nederlands, dus public relations.) Deze public-relations onderneming maakt duidelijk dat dit instituut zo belangrijk is, dat de hoofden daarvan hierin zelf beginnen te geloven en daar om een uitbreiding van hun instituut vorderen. Zij zullen echter nu ook hun taken moeten uitbreiden en doen dit allereerst door in elk opzicht veel pietepouteriger te zijn dan ze voordien waren. Deze pietepouterigheid maakt het mogelijk geschillen te krijgen met andere instanties, waardoor weer een orgaan met worden geschapen, dat deze geschillen regelt, etc. U moet me niet kwalijk nemen, ik ben dus niet tegen de ambtenaar als zodanig. Deze is meestal een hard werkend mens. Ja! daarin zoudt u zich vergissen. Maar ik ben wel tegen de ambtenarij, omdat die de neiging heeft op haar eigen noodzakelijkheid zozeer de nadruk te leggen, dat ze daardoor elke beslissing, die normalerwijze door een burger of een lagere instantie zou kunnen worden genomen, aan zich trekt. Dit ambtelijk centralisme voert dan weer tot grote verschillen, waardoor op den duur een decentralisatie ontstaat en een aantal duplicaten van de eerste ambtelijke instantie overal gaat optreden, waarvoor dan weer een nieuw overkoepelend orgaan nodig is, etc. Ik ben dus uitdrukkelijk niet tegen de ambtenaar. Ik ben tegen de wijze, waarop het ambtelijk bestel is opgebouwd, waarbij men een verantwoordelijkheid op zich neemt, die men niet hoeft te dragen en men zich bemoeit met zaken, die eigenlijk alleen degenen aangaan, die zelf met de zaak te maken hebben; waarbij men vaak een miljoen besteedt om fl 10.000 te innen. Dus

zelfs zakelijk gezien mogen we zeggen, dat het ambtelijk apparaat zeker niet rationeler is. Dat geldt voor praktisch alle landen.

❖ *U zegt: samenwerking is noodzakelijk. Nu is dat een moeilijke opgave voor de eenling, die zich bevindt in een toestand van chaos.*

Toch is het niet zo moeilijk, als u denkt. De mens n.l., die krampachtig met een ander wil gaan samenwerken, dringt zich aan die ander op en dringt zich in diens zaken in, terwijl deze er misschien geen prijs op stelt. Samenwerking is dus doodeenvoudig kijken waar kunt helpen en indien het gewenst is. Helpen zolang het nodig is, zonder daaraan enigerlei recht te ontlenen en ook enigerlei verplichting te scheppen. Indien u in staat bent dit te doen, zult u ontdekken dat u zelf ook steeds meer door anderen wordt geholpen. Samenwerking is dus niet een kwestie van "nou móét je met mij samenwerken", maar het is de vraag: Kan ik u misschien helpen? En dan niet boos zijn, als de ander "neen" zegt. Nu, dat was geloof ik wel een belangrijk probleem. De meeste mensen tegenwoordig bedoelen het zo goed met anderen, dat zij hen vermoorden om te voorkomen, dat ze een verkoudheid krijgen.

Ik ben hiermede aan het einde van uw vragen gekomen, waarvan er enkele m.i. wel zeer ter zake doende waren, andere wat verder in de ruimte zijn weggezweefd. Sta me toe om er nu een klein slotwoord aan toe te voegen.

Ik heb u allemaal dingen verteld, die u eigenlijk allen zou kunnen weten. Maar ik heb u ook gewezen op symptomen en samenhangen, die u misschien niet had beseft; n.l. op het feit, dat die ontwikkeling niet gezond, niet reëel, niet normaal is; dat het anders kan. In de gehele maatschappij en in het gehele menselijke leven ontmoeten wij steeds weer die illusie, het kan immers niet anders. Het kan wél anders. Maar u kunt nu eenmaal niet (neemt u me niet kwalijk dat ik het zeg, al is het een herhaling van wat u veel gehoord hebt) gelijktijdig uw koekje bewaren en opeten. U bent veel vrijer dan u beseft te zijn. U leeft veel meer in een mogelijkheid om met anderen contact te hebben dan u beseft, maar u moet die dingen niet eenzijdig bekijken. Er zijn allerhande situaties te bedenken, waarbij men zegt; "Nou ja, goed, wij kunnen contact hebben, maar dat baart moeilijkheden." Wilt u die moeilijkheden ja of neen; u kunt kiezen. Dat is juist hetgeen de mens steeds weer over het hoofd ziet. U zegt: "Wij moeten nu eenmaal op een van de partijen stemmen, die er zijn." Is dat nodig? Kunt u niet eenvoudig zeggen: Dan stem ik liever niet? Iedereen, die aan politiek doet, zal zeggen dat uw stem dan verknoeid is. Maar er gebeurt iets anders. U heeft dan gezegd: Er is voor mij niets bij. Dat is ook een aanwijzing, die de politici iets zegt. Geloof u mij. U kunt zeggen; "Met de godsdienst moet ik toch wel in het geloof blijven." Dat is natuurlijk waar, zolang u niet de moeite wilt nemen om persoonlijk te streven en desnoods buiten de gemeenschap, te staan. Maar als u een geloof heeft, dat voor u zelf waar genoeg is, leef dat dan eens een keer en vraag niet de zegen en goedkeuring van allerlei mensen, die er misschien nog minder van weten dan u. Als u hier in de maatschappij staat, dan zijn er heel veel dingen, die u wel zoudt willen doen, als het zou kunnen. "Maar het kan nu eenmaal niet, want ik heb er geen tijd voor." Die tijd kunt u maken. "Het komt niet zo gelegen, want ik heb andere verplichtingen." Als die verplichtingen werkelijk serieus zijn, dan moet u niet daaraan denken. In 9 van de 10 gevallen doet u het alleen maar om de consequenties van uw eigen keuze te ontwijken. U kunt wel degelijk veel meer dan u denkt; en dat betekent ook, dat u kunt ontsnappen aan al deze manische impulsen, deze syndromen van een moderne tijd. Als u in een flat niet kunt leven door het rumoer, zeg dan niet; "Ik kan geen ander huis krijgen." Ga desnoods kamperen op de hei. Als u denkt; Ik kan eenvoudig niet samenwerken met deze mensen. Zeg dan: "Ik ga me omscholen; ik ga wat anders doen. Desnoods ga ik pakjes sjouwen of wat anders, het kan me niet schelen, maar dit gaat niet meer." Dan vindt u wat anders. Zeg niet; "Deze toestand is ondraaglijk, maar ik heb geen uitweg." U heeft altijd een uitweg, indien u die uitweg wilt nemen. En als u die andere mogelijkheid, die er altijd is, weigert, beklaag u dan niet zozeer over hetgeen u moet verduren. Een groot gedeelte van de problemen van de moderne tijd bestaat uit een voortdurend zelfbeklag. Kijkt u maar. De politici klagen, dat zij niet begrepen worden. (Met de taal, die zij gebruiken is dat ook geen wonder.) Bovendien weten ze zelf niet wat ze willen. De kerken klagen, dat zij totaal verkeerd worden verstaan in deze tijd. Laten ze dan eerst eens proberen met mensen te praten in plaats van God te spelen. We zien overal de jeugdbewegingen, die zeggen; "Wij zien in dit verloop geen mogelijkheid meer om de moderne jeugd te benaderen." Potverdorie, trek dan die oude heren hun kniebroekjes eens uit en laat eindelijk de jongelui eens op elkaar los. Help hen iets te bereiken, dan kunnen ze heel wat

meer dan je denkt, ook al is dat niet een mooi tentenkamp met een "woef, woef, woef, ja Akela, wij zijn hier."

De hele wereld beklagt zich. De mensen klagen dat anderen geen begrip voor hen hebben, maar tonen zij zelf wel begrip voor anderen? Proberen ze begrepen te worden of proberen ze alleen maar beklaagd of bewonderd te worden? Heel veel mensen zeggen, dat het geen doen is met het moderne verkeer, maar ze gaan wel met de auto heen en terug naar kantoor, anders zouden ze misschien 10 min. moeten lopen of 5 min. op de tram moeten wachten. Kijk eens, mensen, dat is de idioterie. Jullie beklagen je in de moderne maatschappij. De jongelui beklagen zich de studenten beklagen zich, omdat het allemaal zo slecht gaat. Laten ze studeren, dan zijn ze afgestudeerd. Dan kunnen ze wat zijn in de maatschappij. Ik wil niet zeggen, dat ze ongelijk hebben, als ze zeggen dat er een hoop misstanden zijn. Ik zeg alleen: Ze kunnen die veel beter als academici met zeggenschap, mensen die iets in de maatschappij betekenen, veranderen; maar dan zijn ze waarschijnlijk veel te druk bezig om geld te verdienen. Zo gaat het overal. Iedereen heeft kritiek. Iedereen weet het zo goed, maar niemand doet er iets aan. Iedereen heeft het over de ellende van de vele jonge moeders in deze tijd en de uitbreiding van de sex-ziekte. Laten ze dan zorgen voor een voorlichting. Maar neen, de kinderen moeten aan de rode kool en de ooievaar geloven, totdat de baby komt; en dan is het te laat. Dwaasheid. Deze dwaasheden, deze illusies, dit terugschrikken voor het feit dat je moet kiezen, dat is de oorzaak voor een groot gedeelte van de problemen van deze tijd. Ik geloof, dat dit ook de aanleiding is van de ziekten van deze tijd. Zoals er mensen zijn, die in hun leven met een bepaalde verplichting, die ze onaangenaam vinden, worden geconfronteerd en dan plotseling ziek zijn. Dan hebben ze koorts, hoofdpijn, het zweet breekt hen uit. Maar als je het goed bekijkt, dan is het een psychische kwaal; m.a.w.: een ontvluchtingsyndroom. En ontvluchtingsyndroom dat leeft in deze wereld.

Nu moet u mij niet kwalijk nemen, als ik zeg dat een mens, die naar een geestelijk bewust leven zoekt, die zoekt naar geestelijke inhoud in zijn bestaan, die gelooft aan een God en voor die God ook wil leven, dat die niet met dat spelletje moet beginnen. Ik herhaal: U kunt veel meer dan u denkt te kunnen. Uw mogelijkheden zijn veel groter dan u denkt, indien u eindelijk besluit om zelf de hand aan de ploeg te slaan, zelf de risico's te nemen. Het is beter een arm mens te zijn en gelukkig dan iemand met alle sociale zekerheden, die van zichzelf en zijn eigen bestaan walgt. Het is veel beter in je eentje te leven, buiten alle kerken, maar te weten dat God met je is dan onder orgelspel en zang te knielen of te zitten met vrome spreuken en in je hart alleen maar een grote geeuw.

Kies. Niet: verander de buitenwereld. Begin eerst bij jezelf na te gaan wat waar en wat niet waar is. Dat is belangrijk. En als de dingen eigenlijk onbelangrijk zijn, beschouw ze dan als zodanig. Probeer niet de wereld te vormen naar jouw denkbeeld, maar probeer te zijn wat je weet dat je bent en niet alleen maar een karikatuur daarvan. Verdedig niet je positie, je werk en je nut in de maatschappij. Verdedig je persoonlijk zijn in die maatschappij door juist dat te zijn wat je weet te moeten zijn. Dat is belangrijk, al het andere niet.

In deze wereld van mensen, die zich voortdurend beklagen en protesteren, kunnen wij in ieder geval een ding constateren: alleen degenen, die afstand doen van dit voortdurend dwingend zelfbeklag en zelf met al hun kracht doen wat zij voelen dat juist en goed is, bepalen hoe de wereld van morgen is. Niet degenen, die vandaag in een soort theater vol illusies ledige gebaren maken, waarin ze zelf niet geloven, omdat ze bang zijn toe te geven wat ze zijn. Daarmee heb ik ook de oplossing gesuggereerd, voor de problemen van deze tijd. Beschouw het niet als een aanval. Ik wil niemand aanvallen. Ik constateer. Maar deze constatering, daarvan kunt overtuigd zijn, is onpartijdig, ze is eerlijk. Ik heb er geen belang bij dat u het een of ander zult doen. U zelf wel. Overdenk eens hoeveel van hetgeen u "ja" dood knikken of deed zeggen; "zo is het" in uw leven een heel grote rol speelt. Wees eens waar voor uzelf.

Als de problemen, de complexen, de afwijkingen van deze tijd overwonnen moeten worden, dan kan dat alleen maar door de mens, die eindelijk besluit zelf te leven naar zijn beste bewustzijn; die daarbij niet alleen maar aan zichzelf denkt, maar die leeft voor allen voor wie hij iets kan betekenen.